

Brussel Stedenbouw en Erfgoed

Directie Cultureel Erfgoed

De Heer Thierry WAUTERS

Directeur

Kunstberg 10-13

B - 1000 BRUSSEL

Brussel, 30/06/2025

O/Ref. : BXL21176_744_PUN
Behr. : GM/AH
U/Ref. : 2043-0391/19/2024-419PR
Corr DCE: P.-Y. Lamy
NOVA : 04/PFU/1982042

BRUSSEL. Kantersteen 3-9 - Ravensteingalerij
AANVRAAG TOT UNIEKE VERGUNNING: Stabiliseren van de
overkragende luifel ; restaureren van de schilderijen en plaatsen
van een voorzetbeglazing

Eensluidend advies van de KCML

Meneer de Directeur,

In antwoord op uw brief van 02/06/2025, sturen wij u het advies dat onze Commissie over bovengenoemd onderwerp heeft uitgebracht tijdens haar vergadering van 25/06/2025.

ERFGOEDCONTEXT EN AANVRAAG

Het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 3 maart 2011 beschermt als monument de Ravensteingalerij, inclusief de winkelpuien en de rotonde met uitzondering van de overwelfing in glastegels, evenals de gevels aan de Ravensteinstraat en de Kantersteen.

Erfgoedlocatie en ingang van de galerij zijde Kantersteen : foto 1980 (© urban.brussels) en ca. 2023 (© Google Streetview)

De Ravensteingalerij werd in 1954 ontworpen door de architecten Alexis en Philippe Dumont, en gebouwd tussen 1954 en 1958 in laat modernistische stijl. De decoratieve luifel die het voorwerp van de aanvraag vormt, markeert de hoofdingang aan de zijde van het Kantersteen. De luifel wordt gedragen door twee zuilen in zwarte natuursteen en is versierd met plafondschilderingen van Jean Aldo Baltus. Net vóór de metalen ingangsdeuren bevinden zich, aan weerszijden, panelen met gemaroufleurde doeken met mythologische thema's, eveneens van de hand van Baltus.

De aanvraag omvat enerzijds ingrepen om de stabiliteit van de luifel te herstellen en te verzekeren, en anderzijds de restauratie van de plafond- en wandschilderingen en de bescherming van deze laatste door middel van voorzetbeglazing.

ADVIES KCML

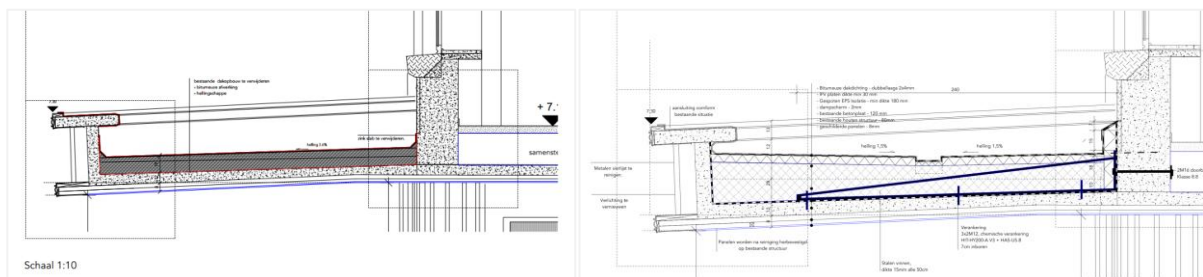
De KCML brengt over de aanvraag een eensluidend gunstig advies uit onder voorwaarden.

Restauratie- en stabiliteitswerken aan de luifel

De luifel vertoont stabiliteitsproblemen en is sinds december 2023 gestut na een verontrustende stabiliteitsstudie. Volgens de theoretische¹ berekeningen voldoet het staal van de wapening niet langer. Ook bevindt de wapening zich in het midden van de betonplaat en niet aan de bovenzijde, waardoor de draagkracht onvoldoende is om de vastgestelde doorbuiging op te vangen. Deze bedraagt momenteel 21 cm (of 12 cm volgens het bijgevoegde grafisch document). In elke geval ligt de doorbuiging ver boven de maximaal toelaatbare waarde. Eerdere herstelpogingen leidden tot bijkomende problemen, met name een slechte afwatering naar de rand van de luifel toe (en niet naar de gevel) wat heeft geleid tot bijkomende waterschade en beginnende betonrot.

Bestaande toestand met schoring van de luifel, foto uit de aanvraag

Doorsnede van de luifel, bestaande toestand en ontwerp, plannen uit de aanvraag

De aanvraag stelt heeft betrekking op het restaureren en verstevigen van de luifel. Na verwijdering van de bestaande dichting en de later toegevoegde betonlagen, zal men de luifel stabiliseren d.m.v. metalen vinnen die om de 50 cm aan de dragende betonplaat en aan het binnenspouwblad worden verankerd (toevoeging van een extra platstaal). De doorbuiging van de luifel blijft behouden om geen nieuwe problematieken te creëren. De werken worden uitgevoerd met behoud van de waardevolle travertijnbekleding.

De metalen vinnen worden onzichtbaar weggewerkt en, na het plaatsen van de nodige waterdichtingen en dampschermen, geïntegreerd in een nieuwe hellingslaag van gewichtbesparende EPS-parels. Tegen de gevel is een strook randisolatie voorzien. Centraal in de luifel wordt een verholten goot aangebracht om de bijkomende belasting van het hemelwater te beperken. Het water in de goot wordt via nieuwe taggaten aangesloten op de bestaande afvoerleidingen. Ten slotte wordt ook de sierlijst gereinigd en de verlichting opnieuw aangebracht.

De KCML brengt een gunstig advies uit over de voorgestelde werkwijze, onder voorbehoud van een nauwgezette begeleiding van de werf door de DCE. Met name bij de aanvang van de werken, na het weghalen van de bitumenbekleding en toegevoegde lagen, moet de haalbaarheid van de voorgestelde werkwijze getoetst worden aan de bestaande toestand in situ.

Ook stelt de Commissie vast dat het dossier geen oplossing aanreikt voor de problematiek van het beginnende betonrot. Het vermeldt of de wapeningen al dan niet zijn aangetast. Deze problematieken

¹ De studie gaat uit van de theoretische, vermoedelijke sterktes van het staal en beton, maar hanteert valabele aannames

moeten grondiger onderzocht worden. Alle voorgestelde oplossingen moeten vooraf door de DCE gevalideerd worden.

Restauratie van de geschilderde plafondpanelen en van de gemaroufleurde doeken tegen de wanden

Dit luik van het dossier is uitvoerig gedocumenteerd. De kunstwerken hebben het onderwerp uitgemaakt van grondig vooronderzoek, testen en analyses door het KIK. Ze zullen gerestaureerd worden op basis van de aanbevelingen die door het KIK geformuleerd zijn.

Plafondschilderingen
© urban.brussels

Wandschildering tegen de
zuidmuur ©KIK-IRPA

Wandschildering tegen de
noordmuur ©KIK-IRPA

De geschilderde plafondpanelen verkeren in redelijk goede staat en worden gedemonteerd voor restauratie in het atelier. De houten draagstructuur blijft in situ behouden, mits enkele aanpassingen omwille van de ingrepen op de luifel. De panelen worden gereinigd en licht geretoucheerd.

Het schadebeeld van de doeken is ernstiger. De restauratieaanpak omvat volgende ingrepen :

- het fixeren van de drager d.m.v. injectie,
- het verwijderen en vervangen van eerder toegevoegde en losgekomen doekfragmenten,
- noodfixatie gevolgd door volledige consolidatie van de picturale laag.

Om de muurpanelen op lange termijn te kunnen beschermen, voorziet men een voorzetbeglazing uit gelaagd glas met anti-reflectie- en UV-bescherming. Perforaties in de omkadering moeten een optimale luchtcirculatie tussen het glas en de schildering garanderen, om condensatie en verdere schade te vermijden. De voormalige neouitsparingen worden gereinigd en uitgerust met LED-*uplighters*, zodat de schilderingen opnieuw op de gewenste manier worden geaccentueerd, in lijn met de oorspronkelijke opzet.

De KCML verheugt zich over de restauratie van de kunstwerken. Ze begrijpt ook de noodzaak om de gemaroufleurde doeken tegen de wanden te voorzien van een beschermende beglazing. Ze vraagt echter die ingreep als volgt te verfijnen om de materiële en visuele impact ervan zoveel als mogelijk te beperken:

- bestuderen of de beschermbeglazing op een niet-intrusieve wijze geplaatst kan worden, zonder doorboring van de wandafwerking in travertijn (inklemming, verlijming ?). De uiteindelijke beslissing hierover dient genomen te worden in overleg met de DCE;

- met het oog op een minimale visuele impact, opteren voor zo neutraal mogelijke beglazing en geen horizontale onderverdeling te voorzien, zoals die op de plannen weergegeven is. Een staal van het glas moet vooraf ter goedkeuring aan de DCE worden voorgelegd.

Hoogachtend,

AUTENNE
Secretaris

S. VAN ACKER
Voorzitter

Kopie : pylamy@urban.brussels ; ivandersmissen@urban.brussels ; restauratie@urban.brussels ; crms@urban.brussels ;
opp.patrimoine@brucity.be